

Zpráva ze zahraniční služební cesty do Itálie

PhDr. Eva Gregorovičová

Ve dnech 4. – 21. 9. 2007 jsem vykonala na základě prováděcího plánu k mezistátní kulturní dohodě uzavřené mezi Českou republikou a Itálií zahraniční služební cestu do Státního archivu ve Florencii (dále jen ASFi) v Itálii.

Služební cestou jsem navázala na svůj předcházející výzkum. Dlouhodobé studium se týká průzkumu vztahů mezi fondem Rodinný archiv toskánských Habsburků (dále jen RAT) a fondy ASFi, vzniklými v období panování členů sekundogenitury habsbursko – lotrinského rodu v Toskánsku v letech 1737 – 1859. Práce byla jednak soustředěna na průzkum dalších písemností fondu Segreteria e Ministero degli Affari Esteri, které korespondují s dochovanou dokumentací toskánských legací v RAT. Byly prostudovány filzy tzv. Commendatizie a Circolari (Doporučení a Oběžníky) toskánského MZV ve Florencii z let 1840 – 1860 adresované toskánským legacím v zahraničí, tedy také zasílané na legace do Vídně, Paříže, Říma a Neapole, do těch zastupitelských úřadů, jejichž dokumentace je dochována v RAT. Celkem bylo prostudováno 14 filz.

Další část studijního pobytu byla věnována studiu pomůcek k fondům obsahujícím kartografický materiál. Mnohé mapy a plány mají úzkou souvislost s kartografickým materiálem ve Sbírce map a plánů patřící do Rodinného archivu toskánských Habsburků.

I. Ministerstvo zahraničních věcí

V průběhu služební cesty byly prostudovány pro úplnost materiály doplňujícího charakteru, které MZV ve Florencii zasílalo na vědomí jednotlivým toskánským zastupitelským úřadům v zahraničí - tedy včetně toskánských legací v Paříži, Vídni, Římě a Neapoli. Jednalo se o filzy č. 2720 – 2726 tzv. Commendatizie, kde se nachází vzájemná korespondence mezi centrálou a toskánskými zastupitelskými úřady v zahraničí v záležitostech doporučujících a průvodních dopisů, které vydávalo toskánské MZV různým významným osobnostem vědeckého světa, nebo politikům, či obchodníkům Toskánského velkovévodství, o jejichž mise v zahraničí mělo toskánské MZV mimořádný zájem.

Další filzy č. 2734 – 2740 tzv. Circolari z let 1847 – 1860 zase obsahují oběžníky, které byly zasílány z florentské centrály MZV na toskánské zastupitelské úřady v zahraničí.

V obou souborech obsahujících dokumenty z období po nuceném odchodu toskánských Habsburků z velkovévodství, z doby řízení toskánského státu prozatímní vládou a z počátečního období nástupu savojské dynastie, lze dobře sledovat paralelní fungování již bývalých legací toskánského velkovévodství z období panování toskánské habsbursko – lotrinské linie a převzetí agendy zastupitelskými úřady nového státu. Během příští studijní cesty by se měl průzkum MZV již uzavřít, protože byly prostudovány skutečně téměř, až na nepodstatné maličkosti, všechny podklady, které dokumentují spojitost mezi souborem dokumentů toskánského MZV a dokumentací jednotlivých legací v Paříži, Vídni, Římě a Neapoli, které jsou dochovány v RAT. Příští rok by byla také provedena celková rekapitulace stavu bádání a zhodnocení výsledků.

II. Kartografický materiál ve Státním archivu ve Florencii

Vzhledem k probíhajícímu zpřístupňování Sbírký map a plánů Rodinného archivu toskánských Habsburků se letošní průzkum kartografického materiálu zaměřil na studium v loňském roce sepsaných pomůcek k florentským fondům, které obsahují mapy a plány.

Stihla jsem prostudovat celkem 5 inventářů, a to:

N/165 Ministero delle Finanze: původní repertář spisů, map a plánů z konce 19. stol.
s. 67 – 73 Indice alfabetico delle piante ritrovate nell'Archivio del Ministero delle Finanze (smíšený rejstřík)
s. 75 – 138 Inventario delle piante, č. 1 – 558, z let 1760 – 1859

Popis map a plánů: v poměrně podrobných záznamech o titulech rozsáhlé sbírky – spíše se jedná o popis obsahu mapy než jen její název – jsou tu uvedeny údaje o obsahu mapy, autorech, dataci, technice zhotovení, v případě tisku bývá uveden i zadavatel, někdy záznam o barevnosti, nosiči – papír, podlepený plátnem – někdy uvedeno, že jde rukopisnou mapu či plán (disegno). Chybí však rozměry a měřítko. Je nutno brát v úvahu, že pokud má mapa nebo plán víc částí, je každá část/sekce/Tav., popsána pod samostatným inventárním číslem. Některé mapy či plány mají stejné autory jako v RAT i stejný obsah. Nakolik jsou to duplicitní exempláře se nedá na místě zjistit. Spíše by mělo smysl zjistit souvislosti těch map či plánů v RAT, u nichž je evidentní, že nejsou celé, že části chybí, zda jejich části nejsou právě v tomto souboru map a plánů.

Mapy zachycují vlastně stejnou problematiku jako v RAT, s výjimkou map z období Petra Leopolda, těch je tu poměrně málo. Spíše je tu kartografický materiál až pozdějšího období po nástupu Ferdinanda III., ještě před jeho odchodem do exilu. Největší část kartografického materiálu tvoří mapy a plány z doby vlády velkovévody Leopolda II.

Z tématického hlediska jsou tu mapy a plány: geografické a topografické Toskánského velkovévodství, hraniční mapy, silniční a komunikační síť, mapy vodních toků, regulace vodních toků, mapy vodních zdrojů, mapy toskánského pobřeží či toskánského souostroví, mapy bažinatých oblastí Maremma, hospodářské mapy, mapy zemědělských oblastí, plány panovnických statků a panství, plány měst, veřejných budov, církevních staveb, přístavů, fortifikací, či různých rezidencí.

N/161 Ministero dell'Interno: původní pomůcka - repertář
s. 111 – 116 Repertorio alfabetico delle piante (smíšený rejstřík)
s. 117 – 126 Inventář map, č. 1 – 53

Mapy a plány jsou z konce 18. a 1. pol. 19. stol. Mnohé, hlavně tištěné, jsou francouzské provenience. Obsah záznamů je utvářen obdobně jako u inventáře N/165. Spojitost s mapami v RAT není tak průkazná, jako v předešlém případě. Jednalo by se např. o topografické mapy Toskánska, nebo o některé mapy zachycující měření hloubky pobřežních vod nebo o plány pevnosti Forte Stella na ostrově Elba.

N/156 Inventario delle piante dei ponti e strade: původní pomůcka – jednoduchý soupis, inv. č. 1 – 75.

V tomto případě se jedná o sbírku, o jejímž původci není nic známo. Soupis kartografického materiálu je veden abecedně jako jmenný index podle zeměpisných názvů a označení silnic a cest nebo mostů. Za názvem je stručný a zkrácený název kartografického díla. Někdy je připojena i datace. Stáří map a plánů lze vymezit rokem 1773 a 1. pol. 19. stol. Přesná datace se ale nedá ze záznamů určit, pokud by se nestudovaly přímo mapy. Pak následuje číslo inv. jednotky, dále velké písmeno = lokace na regálech, pak arabské číslo označující polici.

Jsou zde jen mapy a plány silnic a vodních toků, jezer, jejich budování, úprav, hranice, konstrukce mostů, nivelace, regulace vodních toků, budování kanálů, profily, měření hloubky, problémy budování hrází, močálovité oblasti, ústí řek do moře, soutoky a přítoky do velkých řek. (Řeky Arno, Serchio, Chiana)

N/152 Piante dei Capitani di Parte Guelfa: starý inventář - repertář map s rejstříkem o rozsahu celkem 118 s.

Jedná se o sbírku **Collezione delle Piante Topografiche e corografiche appetanti all'Archivio dei capitani di parte Guelfa.**

Pro naše porovnání nemá cenu studovat tento inventář. Jsou tu dochovány mapy ze staršího medicejského období. Těžko určit z pomůcky i počet map. Nemají jednotné progresivní číslování, ale v každé evidenční jednotce – kartonu je počet map označen vždy od jedné. Někde dokonce nejsou ani čísla map v kartonech uvedeny. V průměru tak 30 map na 1 karton. Volně ložených map je celkem 76 a jsou číslovány od 1 do 76. Kartonů je celkem 41.

Obsah: obdobný řadě map a plánů v RAT, chybí vikariáty a diecéze, ale např. Lazzaretti v Livornu, které jsou dokumentovány v RAT, tu jsou.

N/172 Soprintendenza alla conservazione del Catasto poi Direzione Generale delle acque e strade: původní pomůcka

Inventář jednak obsahuje záznamy o spisech registratury ředitelství vod a silnic a zároveň obsahuje soupis map. Vlastním záznamům předchází smíšený rejstřík.

Od s. 8 následuje pro nás důležitý pětistránkový soupis map **vikariátů: „Piante della Direzione generale delle acque e strade. Elenco delle piante dei vicariati comprese nella cartella 1546.“** (je to vlastně rozpis inv. č. 1546), který sice přináší přesný název mapy, rozměry a měřítko, ale není zde datace ani zmínka o autorovi. To znesnadňuje ihned porovnat mapy vikariátů s kolekcí map stejného tématického obsahu ve sbírce RAT. Tady do budoucna bude nutné prostudovat přímo kartografický materiál. Pro studijní potřeby byl pořízen opis soupisu vikariátů.

Další část kartografického materiálu v tomto inventáři je zachycena na s. 71 – 97, inv. č. 1499 - 1841. Pod inv. č. 1564 jsou zachyceny tytéž vikariáty, i když ne tak podrobně, jako v samostatném soupisu na s. 8. Vzhledem k tomu, že tento inventář je dost nepřehledný, protože se v něm prolínají spisy a mapy a plány na několika místech, a dále byl vytěžován v den odjezdu, bude nutno se k němu příště ještě vrátit. Navíc mapy a plány jsou právě z období vlády toskánských Habsburků, hlavně Petra Leopolda a Leopolda II., tedy ze stejného období, z jakého pocházejí mapy v RAT. Obsahově mají také úzkou návaznost s kartografickým materiálem v RAT, a to nejen kvůli vikariátům. Jedná se především o mapy a plány vodních toků (Arno, Serchio, Elsa, Cornia, Chiana, Ombrone...), jejich nivelaci, regulaci, splavnost, budování kanálů, ústí do moře nebo o vysoušení a rekultivaci bažinatých oblastí zvaných Maremma. Kromě toho tu jsou dochovány, vzhledem k zaměření původce fondu - Ředitelství vodních toků a cest a silnic, mapy silniční sítě v Toskánsku, plány budování cest a silnic apod.

III. Kontakty a jednání

Během své studijní cesty jsem jako každým rokem jednala s ředitelkou Státního archivu ve Florencii dr. Rosalíí Manno Tolu a dalšími kolegy archiváři, s nimiž nás pojí dlouholetá spolupráci. Nyní se především jedná o spolupráci při přípravě k vydání italského inventáře relací Petra Leopolda z RAT a vyhotovení verze italského inventáře sbírky kartografického materiálu z RAT pro webové stránky ASFi.

Kromě toho mi ředitelka ASFi předala dvousvazkový sborník z konference ke 150. výročí založení Státního archivu ve Florencii, která se konala v roce 2002 a již jsem se zúčastnila s příspěvkem o dějinách a vývoji českého státního archivu, o založení Archivu Země české a o počátcích spolupráce mezi českými a italskými archivními institucemi. Publikace bude zaslána také pro knihovnu NA.

Dále jsem vedla jednání jako členka vědeckého výboru pro přípravu velké mezinárodní výstavy o toskánských Habsburcích: „Sovrani nel giardino d'Europa. Pisa e i Lorena tra XVIII e XIX secolo.“, která se uskuteční v Pise na jaře roku 2008, s italskými kolegy z univerzitních kruhů. Projednali jsme další výzkum písemností RAT, možnosti a podmínky, za nichž NA zapůjčuje archiválie do zahraničí, přípravu katalogu a výběr reprodukcí, a další organizační záležitosti úzce související s jejich dalším studijním pobytem v NA plánovaným na listopad a prosinec 2007.

Služební studijní cesta jako obvykle, jak po stránce studijní, tak po stránce různých jednání s pracovníky ASFi, přinesla řadu neocenitelných kontaktů, poznatků a zkušeností, které budou využity při práci s Rodinným archivem toskánských Habsburků v Národním archivu. Studované archiválie poskytují rozšíření informací o písemnostech toskánských zastupitelských úřadů, o relacích Petra Leopolda a dokumentaci Leopolda II. a zároveň přispívají k hlubšímu pochopení vazeb mezi sbírkami kartografického materiálu o jejich vzájemných souvislostech. Získané poznatky jsou o to cennější a přínosnější, protože je lze okamžitě aplikovat při pořádacích pracích. Správkyně fondu RAT se právě věnuje zpřístupňování na částech fondu RAT, Leopold II. a RAT, Sb. map a plánů.

V příštím roce tak, jak bylo stanoveno již v roce 2006, by měl výzkum pokračovat ještě prostudováním některých zbývajících materiálů z fondu „Segreteria e Ministero degli Esteri“, postupným studiem inventáře fondu „Imperiale e Reale corte“, S/43, důležitým pro pochopení vazeb s dokumentací RAT, Leopold II. Ale především studiem dalších inventářů k florentskému kartografickému materiálu v konfrontaci s toskánskými mapami a plány v RAT.

Závěrem lze konstatovat, že možnost systematického studia fondů vztahujících se k Rodinnému archivu toskánských Habsburků v Národním archivu velkou měrou přispívá k pochopení vzniku a provenience dochované dokumentace a k jejímu snadnějšímu zpřístupňování.

V příštím roce by měl výzkum pokračovat ještě prostudováním zbylých vytipovaných materiálů z fondu „Segreteria e Ministero degli Esteri“ a tak studium toho fondu zakončit.

Hlavní průzkum se musí nyní soustředit na studium pomůcek k fondům, které obsahují kartografický materiál, popřípadě již prohlédnout vlastní kartografický materiál jako např. mapy vikariátů, pro konfrontaci s toskánskými mapami a plány v RAT.

Ve zbývajícím čase by bylo dobré začít s postupným studiem inventáře fondu „Imperiale e Reale corte“, S/43, důležitým pro pochopení výkonu vlády a okolností života dvora toskánských Habsburků, což se promítá v dokumentaci RAT.

